

Тарас Вихованець

БЕАТА З КОСТЕЛЬЦЯ ОСТРОЗЬКА І ГРИГОРІЙ СЕНЮТА-ЛЯХОВЕЦЬКИЙ: З ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН КНЯГІНИ ТА ШЛЯХТИЧА*

Суспільство будь-якої історичної доби – це, серед іншого, сума людських стосунків, вибудованих за визначеними правилами. Трапляється, що соціальні зв'язки в якомусь сегменті у певний момент порушуються. Це призводить до більших чи менших конфліктів зі своїми наслідками. При цьому відновити рівновагу в системі вдається не завжди.

Взаємини, що єднали рід князів Острозьких та кременецьких повітників Сенют, мали давню традицію. На сторінках історичних джерел Сенюта Кобакович, боярин Івана Острозького, з'являється 13 червня 1458 р. у зв'язку з купівлею кількох сіл Дробишем Мжуровичем¹. Більше ніж через пів століття, 20 листопада 1530 р., онук Сенюти Грицько Єськович виступає в якості службника брацлавського та вінницького старости Іллі Острозького². Не виключено, що цьому Дому служив і Єсько Сенютич – син Сенюти, батько Грицька. На жаль, брак відомостей не дає змоги окреслити характер та механізми зв'язків між представниками цих волинських родів.

Про те, коли й за яких обставин Григорій Сенюта опинився у світі князя Іллі Острозького, джерела мовчать. У 1530-х обоє полагоджували ряд майнових суперечок. Вирішення принаймні одного зі спірних питань на користь Григорія Єськовича може опосередковано свідчити про прихильне на той момент ставлення до нього з боку князя³. Однак, інші непорозуміння, здається, залишилися без відповіді та «перейшли у спадок» дружині Іллі Костянтиновича – Беаті з Костельця⁴.

* Автор висловлює подяку колегам, кандидатам історичних наук Богдані Петришак, Андрію Фелонюку та Ігорю Тесленку за надану в процесі підготовки цієї статті допомогу.

¹ Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie (далі скорочення: AS) / Wyd. Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. – Lwów, 1887. – Т. 1. – С. 50; Тесленко І. Сенюти-Ляховецькі // Енциклопедія історії України / Голова редколегії В. Смолій. – Київ, 2012. – Т. 9. – С. 534.

² AS / Wyd. B. Gorczak. – Lwów, 1890. – Т. 3. – С. 366.

³ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, відділ рукописів (далі скорочення: ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР). – Ф. 103 [Архів Сапіг із Красичина], оп. 1, тека 17, спр. 6340, арк. 5-6, 10: уміщений 4 індикт співвідноситься з 1531, а не 1534 роком, як зазначено в копії; арк. 11, 13-15, 16, 17, 18. Собчук В. Боротьба Сенют за спадщину Калениковичів // Собчук В. Від коріння до крони. Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. – Кременець, 2014. – С. 341, 358.

⁴ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 17, спр. 6340, арк. 38-38 зв., 40; тека 109, спр. 7142, арк. 1.

Чи служив Григорій Сенюта після смерті патрона його вдові – ще потрібно з'ясувати. Разом із тим відомо, що в цілому взаємини між ними не тільки не обірвались, а й до певної міри поглибились: події, пов'язані з формуванням земельних володінь наших героїв, зробили їх близькими сусідами. На початку 1540-х років до рук Сенюти відійшло стародавнє село Тихомель⁵, а Острозька обійняла суміжний із ним, заснований у 30-х роках XVI ст., Янушпіль⁶. Про те, яким чином ці населені пункти стали їхньою власністю і як розгорталися стосунки між шляхтичем і княгинею, йтиметься нижче.

Тихомель: від першої згадки й до переходу Григорію Сенюті. Найранішим писемним джерелом, у якому згадується Тихомель, є літопис за Іпатським списком. Він повідомляє про цей населений пункт під 1152 р. у контексті взаємин між князями Володимирком Володаровичем та Ізяславом II Мстиславовичем⁷. У 1233 р. відбувалось військове протистояння князя Данила Романовича й угорського королевича Андрія. Прибичниками першого були київський князь Володимир Рюрикович і новгород-сіверський – Ізяслав Володимирович, а також половецький хан Котянь⁸. Однак Ізяслав порушив союзні домовленості «и вѣлѣ воевати землю Данилову, и взяша Тихомль и возвратишася»⁹. Подальші десятиліття цього волинського гроду вкриті сутінками історії.

З часом поселення потрапило до представників роду Кобаковичів, який, схоже, мав тюркське¹⁰, можливо, половецьке коріння. Відомо, що у серед-

⁵ Нині – с. Тихомель Білогірського р-ну Хмельницької обл.

⁶ Нині – с. Ямпіль Білогірського р-ну Хмельницької обл.

⁷ *Летопись по Ипатскому списку. Издание Археографической комиссии // Полное собрание русских летописей.* – Санктпетербург, 1871. – Т. 2. – С. 313, див. також с. 321, 488, 500; *Прищепя Б.* Погоринські міста в X-XIII ст. – Рівне, 2016. – С. 9, 13, 127 та ін. *Krz. J. Tychoml // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. W. Chlebowskiego.* – Warszawa, 1892. – Т. 12. – S. 691; *Иванов П.* Исторические судьбы Волинской земли с древнейших времен до конца XIV века. – Одесса, 1895. – С. 79, 81 и др.; *Dunin-Karwicki J. Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne.* – Warszawa, 1901. – S. 138; *Вольнь.* Исторические судьбы Юго-Западного края / Изд. П. Батюшков. – Санкт-Петербург, 1888. – С. 12. Про ранню історію Тихомля див. також: *Кучинко М.* Волинська земля X – середини XIV ст.: археологія та історія. – Луцьк, 2002. – С. 180; *Крушинский Л.* Исторический очерк Волини // *Труды Волинского губернского статистического комитета.* – Житомир, 1867. – Вып. 1. – С. 35, 36; *Котляр М., Тесленко І.* Тихомель (Тихомль) // *Енциклопедія історії України / Голова редколегії В. Смолій.* – Київ, 2013. – Т. 10. – С. 88.

⁸ *Прищепя Б.* Погоринські міста... – С. 127.

⁹ *Летопись по Ипатскому списку.* – С. 513; *Демидко С.* Давньоруський Тихомль (історико-археологічна довідка) // *Вісник Нетішинського краєзнавчого музею.* – 2011. – Вип. 4. – С. 97. Див. також: *Грушевський М.* Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. – Київ, 1992. – Т. 2. – С. 173, 258 та ін.

¹⁰ *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ, 2008. – С. 158. Можливо, цими Кобаковичами були Кобяковичі – нащадки половецького хана Кобяка. Про деяких із них див. *Литвина А.Ф., Успенский Ф.Б.*

ні XV ст. Тихомель тримав кременецький зем'янин Сивко Кобакович¹¹, син Супруна¹². Згодом населений пункт відійшов до нащадків Сивкового рідного брата Сенюти, які за ім'ям протопласта стали називати себе Сенютичами, або просто Сенютами. Першим серед них був син пана Сенюти Єсько. Відомо, що польський король Казимир IV вирішував суперечку між Єськом Сенютичем та Івашком Калениковичем щодо Тихомля та присудив сільце першому з них. Справа розглядалася 14 травня 4 індікта, з яким, вірогідно, співвідноситься 1486 р.¹³

4 березня 1522 р. у Гродні між Єськом і його племінником Яцьком Патрикійовичем відбувся розподіл спадкових володінь¹⁴. Під час процедури, що відбувалася під наглядом князя Костянтина Острозького¹⁵, першому дісталися Тихомель, Вовчківці й Миклашівці, а другий отримав Радогощ¹⁶. На цей момент до Тихомельського маєтку уже близько десяти років належав суміжний ґрунт під назвою Городище, який Єсько виграв у судовій суперечці з Михайлом, Івашком та Станком Денисковичами¹⁷.

Русские имена половецких князей. Междинастические контакты сквозь призму антропониими. – Москва, 2013. – С. 38, 112, 129 та ін.

¹¹ AS. – Т. 3. – С. 173; *Котляр М., Тесленко І.* Тихомель (Тихомль). – С. 88.

¹² *Собчук В.* Походження волинської шляхетської родини Сенют // Третя наукова геральдична конференція (Львів, 4-5 листопада 1993 року). Збірник тез повідомлень та доповідей. – Львів, 1993. – С. 80.

¹³ AS. – Т. 3. – С. 173; ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91 [Архів Радзими́нських], спр. 61, арк. 186; *Горбачевский Н.* Археографический календарь на две тысячи лет (325-2324) по юлианскому счислению и на семьсот сорок два года (1583-2324) по григорианскому счислению. – Вильно, 1869. – С. 6. 27 червня 1518 р. Єськове право на Тихомель підтвердив польський король Сигізмунд I, див.: AS. – Т. 3. – С. 173; ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, спр. 6340, арк. 1. Окрім згаданих осіб певні права на Тихомель нібито мав ще й рідний брат Єська Патрикій Сенютич. Онуки цього шляхтича в 1580-х роках заявляли, що по смерті Патрикія його вдова і діти опинилися під опікою в Єська, а потім певний час перебували в татарському полоні. Врешті, єдиному сину подружжя Якову вдалося вийти на волю. Для того, щоб звільнити рідних, він заставив дядькові згаданий вище маєток, однак викупити його за життя так і не встиг (ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91, спр. 227, арк. 37-41; спр. 61, арк. 186-187; ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 145). Чи правдиві ці відомості, чи ні – питання залишається відкритим.

¹⁴ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 24, спр. 6448, арк. 6. Володимир Собчук датує цю подію 1521 р. (*Собчук В.* Боротьба Сенют за спадщину Калениковичів. – С. 341), однак уміщений в документі 10 індікт вказує на 1522 р. Див. також: ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91, спр. 61, арк. 186.

¹⁵ Князь Костянтин Острозький отримав господарський наказ взяти участь у розподілі статків родини Сенютичів 24 червня 1521 р. (ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, тека 24, спр. 6448, арк. 8). Хоча з частково знищеного оригіналу цього документа випливає, що виданий він був у 1520 р. (Там само. – Арк. 8), однак у добре збереженій польськомовній копії позначений ще 9 індікт, який відповідає року 1521-му (Там само. – Арк. 7 зв.). З огляду на те, що поділ відбувся у березні 1522-го, вважаємо, що більш вірогідна дата королівського листа – 1521 р.

¹⁶ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, тека 24, спр. 6448, арк. 6; ф. 91, спр. 61, арк. 186.

¹⁷ Судовий декрет видано 16 жовтня 1 індікта (напевне, 1512 р.) і підтверджено 10 січня 1534 р., див. Руська (Волинська) Метрика. Регести документів Коронної канцелярії для укра-

Єсько Сенютич одружився з Ганною Калениківною¹⁸, і в цьому шлюбі народилося двоє синів – Григорій та Роман, а також три доньки: Ганна, Нерадка й Катерина¹⁹. Швидше за все, після смерті Єська Тихомель деякий час перебував у руках його старшого сина Григорія (певне, до настання повноліття молодшого)²⁰. 30 листопада 1536 р., вже після смерті батьків, Григорій та Роман Сенютичі поділили маєтки. Тихомель, Ольшаниця та ще деякі землі відійшли молодшому з них. У документі обумовлено, що в разі втрати Григорієм частини своїх володінь, на яку претендували родичі братів пани Ярмолинські, він має право додатково отримати дещо з того, що за поділом відійшло Романові²¹.

Роман Єськович залишив життя близько 1539 року²², а наступного Григорій таки програв майнову суперечку панам Ярмолинським²³. Відповідно до дільчої угоди, він зажадав від братової компенсації. Романова вдова Ганна Хом'яківна²⁴ не квапилась поступатися набутками свого чоловіка, мотивуючи відмову малолітством дітей. У конфлікт втрутився король Сигізмунд I, який листом від 25 березня 1540 р. доручив кременецькому старості Станіславу Фальчевському²⁵ віддати Григорію один із маєтків його братаничів²⁶.

Справу повинен був розглянути суд. Оскільки на призначене засідання пані Романова не з'явилась, 31 жовтня 1541 р. кременецький староста присудив Тихомель позивачу²⁷. 23 травня, швидше за все, наступного року,

інських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569-1673 / Передм. П. Кеннеді Грімстед. – Київ, 2002. – С. 373 (тут суттєво спотворено імена деяких дійових осіб); ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 91, спр. 61, арк. 186; ф. 103, оп. 1, тека 19, спр. 6358, арк. 7-8 зв.

¹⁸ Собчук В. Генеалогія і маєтки роду Калениковичів. – С. 331.

¹⁹ Собчук В. Походження волинської шляхетської родини Сенют. – С. 78, 80; ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 109, спр. 7142, арк. 1 зв. Григорій був старшим із братів Єськовичів, див. Там само. – Тека 108, спр. 7137, арк. 31 зв.

²⁰ Про це судимо з того, що 6 серпня 1532 р. у Кам'янці («w Kamieńcu») один тільки Григорій Сенюта як дідич Тихомля й Миклашів розмежував свої маєтки із Гаврилом Лешницьким, власником Каменя (нині – с. Теофіполь, районний центр Хмельницької обл.) й Новоставець (ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 19, спр. 6347, арк. 143).

²¹ Там само. – Тека 19, спр. 6347, арк. 2-3; спр. 7137, арк. 31 зв.

²² Там само. – Тека 108, спр. 7137, арк. 31 зв.

²³ Там само. – Тека 19, спр. 6347, арк. 11-12 зв.

²⁴ Там само. – Арк. 21.

²⁵ Станіслав Фальчевський обіймав уряд кременецького старости в 1538-1543 роках (Urządniccy wołyńscy XIV-XVIII wieku. Spisy / Opr. M. Wolski. – Kórnik, 2007. – S. 62).

²⁶ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 19, спр. 6347, арк. 9-10.

²⁷ Там само. – Арк. 1-1 зв., 14-14 зв., 143 зв. В тексті документа датування за роками не збігається з датуванням за індіктами. Для 31 жовтня 1541 р. тут уміщено 14 індікт (арк. 1 зв.), хоча для цієї дати повинен би стояти 15-й (*Черетин Л.* Русская хронология. – Москва, 1944. – С. 34-35). Відтак, подія могла відбутися в 1540 році. Порів.: Собчук В. Боротьба Сенют... – С. 348.

Григорій Сенюта був ув'язаний у володіння цим маєтком²⁸ і став сусідом власниці Янушполя Беати Острозької.

Янушпіль: від заснування й до початку 40-х років XVI ст. 21 листопада 1529 р. Сигізмунд I подарував своєму позашлюбному синові²⁹ віленському біскупу Яну «з князів литовських» місто Кременець із волостю³⁰. Через неправильне датування цієї події в історіографії робилася спроба витлумачити такий жест як підтримку розпочатої ієрархом відбудови литовської столиці після пожежі³¹. Щоправда, палаюче нещастя навідало Вільно значно пізніше – у червні наступного року³².

Віленський біскуп заходився зміцнювати та розбудовувати свій новий південний маєток³³. В 1533 р. Кременець повторно отримав магдебурзьке

²⁸ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 19, спр. 6347, арк. 18-18 зв., 19-19 зв. Ув'язчий документ не містить оригінальної вказівки на рік, лише пізнішу дописку «1542. d. 23 maja».

²⁹ Świeżawski A. Jan z Książąt Litewskich (1499-1538) // Polski słownik biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1963. – Т. 10. – С. 439-441; Antoniewicz M. Pochodzenie episkopatu litewskiego XV – XVI wieku w świetle katalogów biskupów wileńskich // Studia źródłoznawcze. – Warszawa, 2001. – Т. 39. – С. 61; Poczet biskupów dycezalnych i zarządzających dycezą wileńską od ich ustanowienia, aż do naszych czasów // Wizerunki i roztrząsania naukowe. Poczet nowy drugi. – Wilno, 1838. – Т. 2. – С. 156.

³⁰ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91, спр. 140, арк. 42-43 зв.; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu (далі скорочення: Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu). – Rkps. 135, s. 457. Цей документ зберігався в королівському архіві, про що згадує його інвентар. Осць тільки приведений тут 1519 р., напевне, є друкарською помилкою (Inventarium omnium et singulorum privilegiorum, litterarum, diplomatum, scripturarum et monumentorum quaecunque in archivo regni in arce Cracoviensi continentur [...]. – Berolini et Posnaniae, 1862. – P. 272). В. Собчук цю подію датує 26 листопада 1529 р. (Собчук В. Крем'янецька волость у XVI столітті: територія і поселення // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 231. – С. 382), а Юліан Бартошевич – 1533 р. (Bartoszewicz J. Królewicze biskupi. Żywoty czterech kapłanów. – Warszawa, 1851. – S. 121). Див. також: Urzędnicy wołyńscy... – S. 62.

³¹ ks. Przyalgowski W. Żywoty biskupów wileńskich. – Petersburg, 1860. – Т. 1. – С. 120.

³² Bartoszewicz J. Królewicze biskupi... – S. 115; ks. Przyalgowski W. Żywoty biskupów wileńskich. – Т. 1. – С. 119-120.

³³ Докладніше про це див. Собчук В. Крем'янецька волость у XVI столітті... – С. 382-385; Теодорович Н. Город Кременец Вольнской губернии. Церковно-исторический очерк. – Почаев, 1890. – С. 15-16; Bartoszewicz J. Królewicze biskupi... – S. 122-124; Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року / Підг. В. Кравченко. – Київ, 2005. – С. 193-203; Архив Юго-Западной России (далі скорочення: Архив ЮЗР). – Киев, 1890. – Ч. 7, т. 2. – С. 24-25; Акты Волинського воеводства кінця XV-XVI ст. (із зібрання Пергаментних документів Архіву головного актів давніх у Варшаві) / Підг. А. Блануца, Д. Вашук, Д. Вирський. – Київ, 2014. – С. 71-74, 84-89. Забігаючи трохи наперед, зазначимо, що в 1536 р., на той час уже познанський біскуп Ян зі своїх приватних маєтків виставляв до війська 166 коней. Відтак, в маєтках ієрарха наприкінці його життя нараховувалося близько 4 тисяч димів (Kolankowski L. Zygmunt August, wielki książę Litwy do roku 1548 // Archiwum naukowe. Wydawnictwo Towarzystwa dla popierania nauki polskiej. – Lwów, 1913. – Т. 7, zes. 1. – С. 110; в тексті помилково – 1539 р.). Адам Бонецький указував, що біскуп із власних набутків споряджав «на земську службу» ще більше – 236 коней (Boniecki A. Poczet rodów w Wielkim księstwie Litewskim w XV i XVI wieku. – Warszawa, 1887. – S. 102).

право³⁴. Того ж року, 1 листопада, король підтвердив всі попередні видані цьому місту привілеї³⁵. Після цього, 30 січня 1535 р. біскуп Ян за 150 кіп грошів купив у вже відомих нам Григорія й Романа Сенютичів згадане вище тихомельське Городище. Схоже, новий власник мав на меті побудувати тут замок. Принаймні, брати Сенютичі продаж отчини мотивували тим, що поблизу не було жодного укріплення, де можна було б захватись у разі татарського нападу³⁶. Невдовзі біскуп отримав королівське підтвердження трансакції та дозвіл і собі, й «потомкам» на зведення твердині³⁷.

Новий власник почав будувати на придбаній землі замок і започаткував місто, що отримало назву Янушполе³⁸. Варіанти його назви, як от: Янушполь, Янполь дають підстави сприймати другий корінь «поль» як «поліс» – указівку на міський характер поселення. Однак, й уміщена в Литовській Метриці на початку 1540-х згадка про «замокъ Янушьполе»³⁹, і заголовок у сумарії документів князів Острозьких від 1627 р. – «Januszpole, zamek u wsi»⁴⁰ та ін. демонструють, що сучасникам була ближчою та зрозумілішою етимологія топоніма від «Янушевого поля». Тож, у нашому дослідженні користуватимемося назвою Янушпіль⁴¹.

Межі маєтку новий господар виписав у документі від 15 серпня 1535 р.⁴² Тутешнім урядником біскупа став Івашко Бережецький⁴³. Янушпіль та

³⁴ Inventarium omnium... – Р. 272; *Теодорович Н.* Город Кременец... – С. 16. Порів.: *Білоус Н.* Магдебурзькі привілеї Кременця XV-XVI століть // Студії і матеріали з історії Волині 2009 / Ред. В. Собчук. – Кременець, 2009. – С. 38. Наталія Білоус помилково ствердила, що Кременець біскуп Ян отримав у 1533 р. (Там само).

³⁵ Inventarium omnium... – Р. 272-273; Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu. – Rkps. 135, s. 457.

³⁶ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 19, спр. 6358, арк. 10-12 зв.; ф. 91, спр. 192, арк. 37; Руська (Волинська) Метрика. – С. 372; AS / Wyd. B. Gorczak. – Lwów, 1890. – Т. 4. – С. 20; Archiwum Narodowe w Krakowie. – Archiwum Dzikowskie Tarnowskich (далі скорочення: ANK. – ADzT), sygn. 135, s. 283-286; Jampol // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa, 1882. – Т. 3. – С. 396; *Олуйко В.* Стасюк І. Ямпіль на Горині. – Хмельницький, 2005. – С. 20-21; *Теодорович Н.* Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской епархии. – Почаев, 1893. – Т. 3. – С. 300. Ю. Бартошевич помилково датував цей документ 20 січня 1535 р. (*Bartoszewicz J.* Królewicze biskupi... – S. 124).

³⁷ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 5 [Рукописи національного закладу ім. Оссолінських], оп. 1, спр. 1802, арк. 13.

³⁸ Руська (Волинська) Метрика. – С. 373; ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91, спр. 192, арк. 37 зв.; Lietuvos Metrika (1540-1543) / Parengė I. Valikonytė, N. Šlimienė, S. Viskantaitė-Saviščeviene, L. Steponavičienė. – Vilnius, 2007. – Кн. 231/12. – Р. 213.

³⁹ Lietuvos Metrika. – Кн. 231/12. – Р. 213.

⁴⁰ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802, арк. 13.

⁴¹ Порів.: *Лучик В.* Етимологічний словник топонімів України. 3700 географічних назв. – Київ, 2014. – С. 529.

⁴² ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 20, спр. 6359, арк. 17-18; ф. 91, спр. 61, арк. 187.

⁴³ Руська (Волинська) Метрика. – С. 373; ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 91, спр. 192, арк. 37 зв.

належні до нього села Панківці, Дідківці, В'язовець і Дрибова tworили в Кременецькій волості окрему групу поселень на берегах річки Горині⁴⁴. Однак невдовзі, у зв'язку з переходом на познанську кафедру, біскуп Ян повернув батькові привілей на Кременець, і вже 4 квітня 1536 р. монарх спустив місто своїй дружині Боні⁴⁵, а згадані щойно погоринські маєтки й село Шельвів⁴⁶ через деякий час опинились у руках княгині Беати з Костелецьких Острозької⁴⁷. Яким же чином Янушпіль із волостю стали власністю вдови князя Іллі?

Вичерпної відповіді на поставлене запитання в історіографії, здається, досі немає. Юліан Бартошевич стверджував, що згідно з тестаментом біскупа, «маєтки на Волині – Янушполь, і Пан[к]івці, і інші всі по лівому боці річки Святця повинна була одіичити єдина князева сестра Беата Костелецька, котра згодом вже вийшла заміж за Іллю з Острога»⁴⁸. Міхал Балінський і Тимотеуш Ліпінський писали: «Р[оку] 1538 власницею тієї маєтності [Янушполя – *Т.В.*] з Панківцями й іншими селами, які лежать по лівому боці річки Святця, стала сестра біск[упа] Януша Беата з Костелецьких кн. Острозька»⁴⁹. Володимир Собчук з цього приводу зазначив: «Після переїзду в 1536 р. біскупа Яна до Польського королівства [...] Янушполь із округою дістався сестрі Яна Беаті Костелецькій і становив у її володіннях, успадкованих після смерті чоловіка Іллі Острозького, окрему адміністративно-господарську одиницю зі своїм урядником»⁵⁰. Александер Свежавський

⁴⁴ Собчук В. Крем'янецька волость у XVI столітті... – С. 384. Панківцями на користь біскупа Яна поступився Михайло Сенькович Дениско-Матвіївський (1533); В'язовець і Дідківці ієрарх набув від Олехна Івановича Дідка та його синів (1533), а Дрибову йому продав королівський дворянин Іван Хребтович-Богуринський (1533) (ЛІНБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802, арк. 13-13зв.; ф. 91, спр. 410, арк. 35; ANK. – ADzT, sygn. 135, s. 237-241; Руська (Волинська) Метрика. – С. 369-370; AS. – Т. 3. – С. 435-436; Собчук В. Кар'єра роду Денисків-Матвіївських // Собчук В. Від коріння до крони. Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. – Кременець, 2014. – С. 184. В. Собчук звернув увагу на те, що в описі кременецького замку 1545 р. помилково зазначено, начебто сам Михайло Денисович, якому село Дрибова належало раніше, передав його біскупу Яну (Там само).

⁴⁵ AS. – Т. 4. – С. 24-26; Теодорович Н. Город Кременець... – С. 16.

⁴⁶ Село Шельвів біскуп Ян 1534 р. придбав у дітей Н Івашківни Каленичанки (Собчук В. Генеалогія і маєтки роду Калениковичів. – С. 335).

⁴⁷ Собчук В. Крем'янецька волость у XVI столітті... – С. 385; Собчук В. Янушпольська волость у XVI – на початку XVII ст. // Велика Волинь: Минуле й сучасне (М-ли міжнародної наукової краєзнавчої конференції, жовтень, 1994 р.). – Хмельницький-Ізяслав-Шепетівка, б. р. – С. 111.

⁴⁸ Bartoszewicz J. Królewicze biskupi... – S. 134.

⁴⁹ Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym. Wydanie drugie, poprawione i uzupełnione przez F. Martynowskiego. – Warszawa, 1886. – Т. 3. – С. 109.

⁵⁰ Собчук В. Янушпольська волость... – С. 111. В одній зі своїх пізніших праць дослідник зазначив, що княгиня Беата Острозька успадкувала Янушпіль після рідного по матері брата (Собчук В. Мережа оборонних споруд у володіннях князів Острозьких і Заславських // Кобудь. Костянтинів. Старокостянтинів: історія, археологія, культура, архітектура. [Науковий збірник

обмежився нечіткою фразою про те, що познанський біскуп заповів частину маєтків своїй рідній сестрі Беаті Костелецькій⁵¹. Не проливає світла й фундаментальне дослідження Василя Ульяновського. То він помилково ствердив, що в 1542 р. біскуп Ян передав Янушпіль своїй сестрі, то поєднав проблему з іншими маєтковими справами княгині Ілліної та окреслив лапідарною фразою: «Вона [Беата Острозька – Т.В.] ж прибрала викуплені із застави Чернехів, Колодне, Глуськ, Гольшани, Сушу та братів Янушпіль»⁵². Як і де-хто з попередників, лаконічно оговорив це в енциклопедичному гаслі про Ямпіль й Ігор Тесленко: «Після смерті Яна 1538 маєток дістався у спадок його рідній сестрі Беаті Костелецькій»⁵³. Отже, варто зупинитись на цьому питанні детальніше⁵⁴.

Ми пам'ятаємо, що Янушпіль з'явився на ґрунті, який 30 січня 1535 р. Ян «з князів литовських» придбав у Григорія й Романа Сенютичів. Незабаром біскуп заставив цей маєток князю Іллі Острозькому. З пізнішого джерела довідуємось, що він «замокъ Янушполе и з местомъ, и съ селы, къ нему прислухаючими, к рукамъ своимъ держал, который жо потомъ небощику князю Ильи Костенътиновичу Острозькому заставою в руки былъ прышолъ»⁵⁵.

Біскуп ступив за межу 18 лютого 1538 р.⁵⁶, так і не викупивши Янушполя із застави. Відтак, Ілля Костянтинівич у королівському суді в березні наступного року зазначив, що дідич Янушполя своїм тестаментом записав цей маєток йому. Один із виконавців заповіту небіжчика мазовецький воєвода Пйотр Горинський оскаржив цю заяву і разом з іншими ексекуторами остан-

«Велика Волинь», т. 34]. М-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 800-літтю міста, 10-11 березня 2006 р. – Старокостянтинів, 2006. – С. 269).

⁵¹ Świeżawski A. Jan z Książąt litewskich. – S. 441.

⁵² Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків. – Київ, 2012. – С. 332, 371.

⁵³ Тесленко І. Ямпіль // Енциклопедія історії України. – Т. 10. – С. 740.

⁵⁴ Згадки про цю проблему в історіографії див. також: Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 353-354; Kempa T. Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525-1608), wojewoda kijowski i marszałek ziemi wołyńskiej. – Toruń, 1997. – S. 27; Собчук В. Формування території Кременецького повіту // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. 260, кн. 2. – С. 33; Рагаускене Р. Мати і донька: Беата Костелецька і Галшка Острозька // Князі Острозькі. Науково-популярне видання / Під ред. І. Тесленка. – [Київ, 2014]. – С. 134.

⁵⁵ Lietuvos Metrika. – Kn. 231/12. – P. 213. Попів.: Przędziecki A. Jagiellonki polskie w XVI wieku. Obrazy rodziny i dworu Zygmunta I i Zygmunta Augusta królów polskich. – Kraków, 1868. – Т. 2. – С. 66.

⁵⁶ Świeżawski A. Jan z Książąt litewskich. – S. 441; Bartoszewicz J. Królewicze biskupi... – S. 134; Vitae episcoporum Posnaniensium. Per Ioannem Longini sive Długossium. Nunc primum [...] opera Thomae Treteri [...] in lucem editae. – Brvnbergae, 1604: [розділ] Ioannes IX dictus de Ducib. Lithuaniae [без пагінації]; ks. Krahel T. Zarys dziejów (archi)diecezji wileńskiej // Studia teologiczne. – Białystok-Drohyczyn-Łomża, 1987-1988. – N 5-6. – S. 26. Кс. Ян Курчевський роком смерті біскупа назвав 1537-й (ks. Kurczewski J. Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa djecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych. – Wilno, 1912. – S. 35).

ньої волі біскупа висловив готовність викупити заставлені землі за 3 тисячі литовських кіп. До часу сплати – найближчого свята св. Мартина (11 листопада) – маєтком мав розпоряджатися Острозький⁵⁷.

До святого Мартина князь Ілля не дожив, адже помер 19 серпня того самого року⁵⁸. В тестаменті, спорядженому за три дні до смерті, Острозький несподівано зазначив: «А што ся тычеть Янушьполя – я вже его пускаю. Хто бы его хотель мети подле выроку господарьского, тотъ маеть отьложыти жоне моей чотыры тысячи золотыхъ на польскую личьбу»⁵⁹.

В 1542 р. ексекutori тестаменту біскупа Яна – вже відомий нам Пйотр Горинський⁶⁰ та луцький і берестейський біскуп Єжи Хвальчевський⁶¹ – «оньй замокъ Янушьполе в суме пенезей – у шестнадцать сот копах грошей, яко небощикъ князь Илья в заставе держал, кнегини Ильиной, сестре князя Янушовой, навечность поступили» та віддали новій власниці документи, що стосувалися Янушполя й належних до нього сіл⁶². Відкритим залишається питання, чому виконавці заповіту ієрарха були готові викупити маєток за 3 000 кіп, а князь Ілля, як виявляється, тримав його в сумі еквівалентній 1 600 копам (рівноцінну їй суму 4 000 польських золотих він вказав у своєму тестаменті).

Отже, ми простежили, яким чином Янушпільський маєток від познанського біскупа потрапив до його сестри княгині Острозької. А от чи фігурувала Беата Костелецька в заповіті ієрарха, сказати складно: повного тексту документа його останньої волі виявити поки що не вдалося⁶³. Не згадують

⁵⁷ Archiwum główne akt dawnych (далі скорочення: AGAD). – Metryka Koronna. – Libri inscriptionum, sygn. 58, k. 31-32. Примітно, що ні в ранніх, ні в пізніших описах архіву князів Острозьких згадки про цю судову справу виявити не вдалося (*Собчук В.* Найдавніші реєстри документів архіву князів Острозьких // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Львів, 2012. – Т. 264. – С. 377-396; *Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu.* – Rkps 3669, k. 1-79 v; *ЛННБ України імені В. Стефаніка.* – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802).

⁵⁸ *Кетра Т.* Dzieje rodu Ostrogskich. – Toruń, 2002. – S. 61.

⁵⁹ *Демченко Л., Тесленко І.* Тестаменти князів Острозьких XVI століття // *Острозька давнина.* Науковий збірник / Ред. кол. І. Пасічник, І. Тесленко та ін. – Остріг, 2014. – Вип. 3. – С. 264. Порів.: *Соболев Л.* Борьба за наследство кн. К. И. Острожского в 40-е гг. XVI века // *Острогіана в Україні і Європі.* Матеріали міжнародного наукового симпозиуму 29-30 червня 2001 р. – Старокостянтинів, 2001. – С. 34; *Przeddziecki A.* Jagiellonki polskie w XVI wieku. – Т. 2. – S. 57-58.

⁶⁰ Пйотр Горинський обіймав уряд маршалка двору Яна «з князів литовських» (*Boniecki A.* Herbarz Polski. – Warszawa, 1903. – Т. 6. – S. 295).

⁶¹ Єжи Хвальчевський замолоду як клірик потрапив на двір Яна з князів литовських і відтоді перебував під його протекцією (*Prokop K. R.* Sylwetki biskupów łuckich. – Ostróg-Biały Dunajec, 2001. – S. 45).

⁶² *Lietuvos Metrika (1540-1543).* – Kn. 231/12. – P. 213.

⁶³ Згадки про заповіт познанського біскупа Яна див.: AGAD. – Metryka Koronna. – Libri inscriptionum, sygn. 58, k. 31; *Świeżawski A.* Jan z Książąt litewskich. – S. 441; *Bartoszewicz J.* Królewicze biskupi... – S. 133-135; *Kraszewski J.I.* Wilno od początków jego do roku 1750. – Wilno, 1840. – Т. 2. – S. 223, 500, 516-517; *Katedra wileńska (Artykułów historycznych do opisanja kaplicy świętego Kazimierza ciąg dalszy)* // *Wizerunki i roztrząsania naukowe. Poczet nowy drugi.* – Wilno, 1838. – Т. 2. – S. 12-13.

про це й відомі нам історичні джерела. Припускаємо, що якби в тестаменті Яна була «нота» про передачу маєтку сестрі, його копія зберігалася б серед паперів роду Острозьких. Однак у жодному відомому нам описі князівського архіву він не згадується⁶⁴.

Ще одна деталь. З документів, які на кінець XVI століття знаходились в архіві дому Острозьких, випливає, що між князем Іллею Острозьким та його дружиною існувала угода, згідно з якою він поступився Беаті третиною заставленого йому Янушпільського маєтку, а дві третини записав у сумі 20 000 литовських кіп⁶⁵. Обставини та нюанси цієї трансакції потребують подальших джерельних пошуків та досліджень.

Розростання Янушполя в часи Беати Острозької. Сусідство княгині Беати Острозької із власником суміжного Тихомля апріорі не могло залишатися пасивним, принаймні тривалий час. От тільки джерел, які ілюструють їхні взаємини, збереглося украй мало. Здебільшого, це нечисленні судові документи, а також близько десятка листів княгині Ілліної до Григорія Сенюти.

Серед найважливіших «точок перетину» обох персонажів стало питання про добудову янушпільської твердині та розширення тамтешнього міського простору. Від 1535 р. і протягом нетривалого перебування Янушполя у власності біскупа Яна, а також за часу, коли маєток тримав князь Ілля Острозький, широкомасштабні будівельні роботи в ньому, як видається, не велись. Тож в одному з листів до пана Григорія княгиня Ілліна просить «не боронити дерева в дубровѣ... брати, добудовати того замку нашого Янушполя»⁶⁶. В одному з наступних листів Острозька подякувала Сенюті за сто возів «хворосту» й за сто «палев», які отримала від нього, й додала: «Которую приязнь твоей милости повинна буду задѣловати и отдавати ведле можности моей»⁶⁷.

Підвищена увага княгині Беати до завершення замку та розбудови нещодавно закладеного міста зрозуміла: господині були потрібні апартаменти на час перебування в Янушполі, осідок для намісника⁶⁸ й адміністративно-

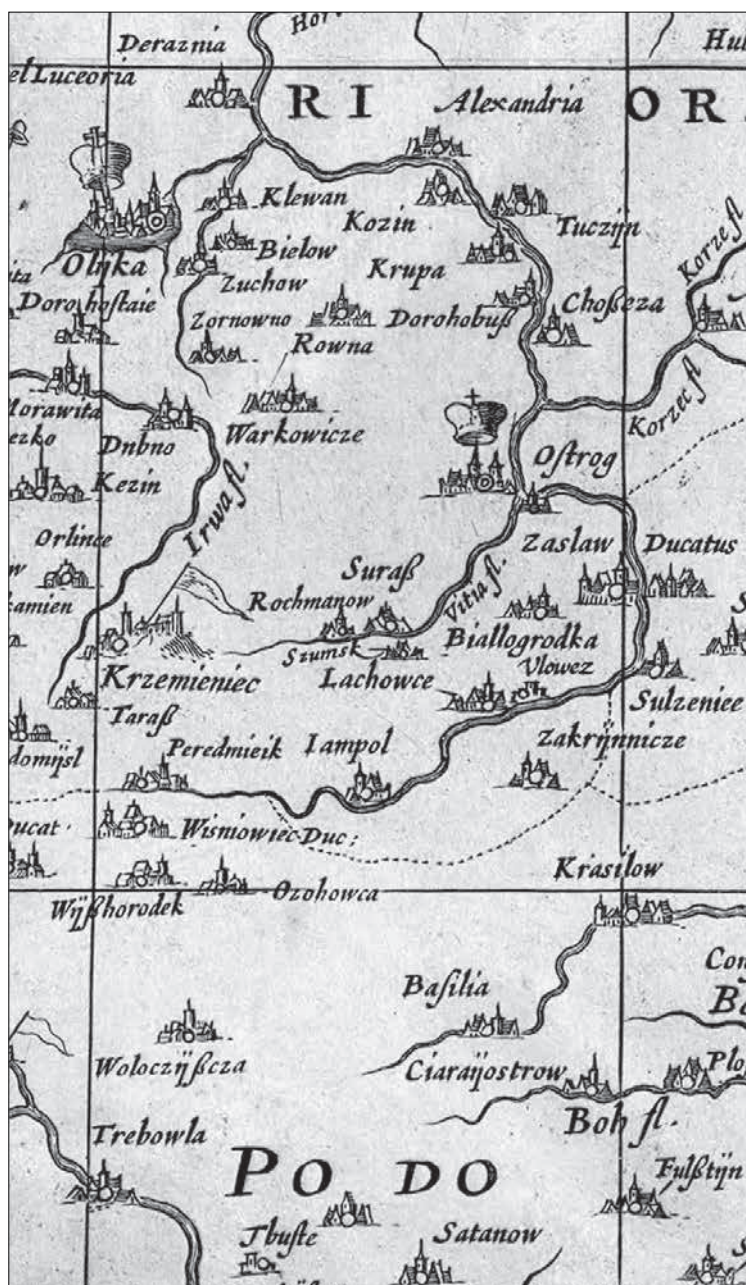
⁶⁴ *Собчук В.* Найдавніші реєстри документів архіву князів Острозьких... – С. 377-396; Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu. – Rkps 3669, k. 1-79 v; ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802.

⁶⁵ Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu. – Rkps 3669, k. 16 v, 20-20 v.

⁶⁶ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 189-190.

⁶⁷ Там само. – С. 176-177.

⁶⁸ Княгиню Острозьку в Янушполі представляв намісник, який водночас був очільником замкового уряду. Відомі імена кількох із них: *Яхим Яворинський* (Там само. – С. 164, 168. Згадка про час урядування – не пізніше 1543 р., оскільки його ім'я приводиться в недатованому роком листі кременецького старости С. Фальчевського (1538-1543) і в 1556 (Там само. – С. 168. Документ датований 14 індіктом, для якого випадають 1541 та 1556 роки. Гадаємо, в 1541 році княгиня Ілліна ще не могла призначити в Янушполі власного урядника); *Ірик*, зг. 1547 (AS. – Т. 4. – С. 526, 527); *Н Криницький*, зг. 1554 або 1559 (ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 148-150. Кирилична дата виписана як «афнр», що неможливо перекласти на арабські цифри. Якщо в документі описка і остання

Фрагмент мапи Великого князівства Литовського Томаша Маковського.
Початок XVII ст. (Тихомель лежав навпроти Янушполя,
названого тут Ямполем, на протилежному березі р. Горині)

господарський центр однойменної волості⁶⁹, а можливість розширювати місто ставала дієвим чинником примноження громади. Більше того, в 1545 р. княгиня Беата виклопотала у короля Сигізмунда I привілей на проведення в Янушполі двох ярмарків і торгу раз на тиждень⁷⁰, а 1548 р. видала дозвіл на закладення в місті плебанії⁷¹.

В науково-популярній літературі фігурує твердження, що, мовляв, князь Василь-Костянтин «вижив Беату з Острога, як ненависну для нього ляховицю (католичку). Вона переїхала у Ямпіль і проживала там більше двадцяти років»⁷². Така сентенція не підтверджена джерелами. А ось навідуватись до свого нового маєтку княгиня, звісно, могла, хоча найраніше відоме нам документальне повідомлення про її перебування у Янушполі з'являється аж 10 жовтня 1563 року⁷³.

Зведення у місті ратуші⁷⁴, житлових і господарських споруд вимагало будівельного матеріалу. Втім, Янушпільська волость була бідною на ліси, а також пасовища, потрібні для утримання худоби. Ці обставини змушували княгиню Острозьку раз-по-раз звертатися до сусіда зі схожими проханнями, як от: «Вашої милости брата и приятеля нашого милог[о] велико жадаем, абы ваша милость рачили то для нас учинити а дров до замку нашого Янушполья не забороняти брати. А то бы ваша милость рачили вчинити

літера мала бути «д», тоді дата – 1554, якщо ж «θ», то – 1559 р. В латиничній копії один раз проставлена дата 1559 (с. 147), в іншому випадку – 1554 (с. 148). В «Ляховецькому сумарії» стоїть 1554 р. (ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 91, спр. 61, арк. 187-187 зв.). Як автор одного з недатованих листів до Григорія Сенюти (?) фігурує янушпільський державця *Ірик Лясковський* (ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 1-2). Ймовірно, він і згаданий вище урядник Ірик – одна й та ж особа.

⁶⁹ Янушпільська волость у 1545-1552 рр. складалася з міста Янушполя й сіл Панківці, Дрибова, Дідківці, В'язовець, Норилів і Шельвів. В. Собчук зауважив, що в 1548 р., отримавши від Беати Острозької 1000 кіп грошів, королева Бона наказала записати до книг своєї канцелярії документи, згідно з якими у власність княгині повинне було відійти село Лепесівка. Дослідник резюмував: «до передачі... не дійшло, Лепесівка залишилася в складі волости, але питання про неї залишилося відкритим...». В 1553 р., коли відбувалось розмежування між Янушпільськими маєтками княгині Ілліної та Кременецькою волостю королеви Бони, Лепесівка вже фігурувала як власність Острозької. Наприкінці 1550-х до складу Янушпільської волості, схоже, входило також село Довгалівка (*Собчук В.* Формування території Кременецького повіту. – С. 33; *Собчук В.* Крем'янецька волость у XVI столітті... – С. 389; Руська (Волинська) Метрика. – С. 372; ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 91, спр. 192, арк. 37; ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 147-148; ANK. – ADzT, sygn. 135, s. 247-257).

⁷⁰ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802, арк. 13 зв.; *Przeddziecki A.* Jagiellonki polskie w XVI wieku. – Т. 2. – С. 77.

⁷¹ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802, арк. 13 зв.

⁷² *Олуйко В. Стасюк І.* Ямпіль на Горині. – С. 26.

⁷³ Життя князя Андрея Михайловича Курбського в Литві і на Волині. – Київ, 1849. – Т. 2. – С. 244.

⁷⁴ На користь того, що в місті вже у середині XVI ст. була своя ратуша, опосередковано свідчить уряд янушпільського вїята (AS. – Т. 4. – С. 526).

для нас якто брат и приятель наш милый»⁷⁵; «Жадаем твоеи милости, абы твоя милость не рачил нам заборонити дерева хворосту на земли вашой милости до Янушьполя и пастъвиск клячам»⁷⁶.

Здається, Сенюта здебільшого йшов на поступки Беаті з Костелецьких, хоча траплялися оказії, коли янушпільські піддані «користувалися» сусідніми насадженнями несанкціоновано. Так, кременецький староста Станіслав Фальчевський повідомляв княгині, що її люди без дозволу беруть у тихомельських лісах деревину для будівництва міста й на дрова, і тим викликають незадоволення власників сусіднього маєтку⁷⁷. Схоже, що в окремих випадках мало місце непорозуміння. Коли вельбівненські піддані княгині Ілліної за її ж дорученням приїхали до тихомельської діброви для заготівлі «палей и форосту», Сенютина дружина⁷⁸ звеліла забрати у них коней і реманент. Острозька була згідна заплатити за зрубані дерева та воліла, щоб її селянам повернули конфісковане майно, однак її кривдниця «ани кого выслати и за тое дерево заплаты брати не хотела». Відтак, княгиня Беата зверталась до самого Сенюти з проханням повернути підданам коней, сокири та хомути⁷⁹.

Чи далось взнаки загострення стосунків із родиною Сенют, чи спрацювали інші чинники – в майбутньому Острозька почала відряджати своїх людей до пущі князя Кузьми Заславського. Під час однієї з таких експедицій її піддані, у тому числі з неблизького Янушполя, суттєво попустошили ліси князя, зокрема, «дерева посполитого, которое годилос на будоване, болшей трех тысяч порубали». Про це довідуємось із двох задвірних позовів по княгиню Беату Острозьку від 20 червня 1546 р.⁸⁰ З них випливає, що острозькі міщани використовували цю деревину для будівельних потреб⁸¹. Однак, не виключено, якась дещниця перепала і їхнім співучасникам-ямпільчанам.

Очевидно, випадки самовільного проникнення до тихомельської діброви тривали й надалі. В березні 1556 р. княгиня Ілліна застерігала свого янушпільського намісника Яхима Яворинського, аби він без дозволу пана Сенюти та його намісника не вступався до тамтешніх лісових угідь⁸². Дотриматися цього припису було складно. Напади продовжувались, і зміна власника Тихомельського маєтку мало що тут змінила⁸³.

⁷⁵ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 185-186.

⁷⁶ Там само. – С. 152-153.

⁷⁷ Там само. – С. 164.

⁷⁸ Дружиною Григорія Сенюти була Євфимія-Милка Патрикіївна, див. *Ворончук І.* Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – Київ, 2012. – С. 520.

⁷⁹ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 161-162.

⁸⁰ AS. – Т. 4. – С. 475, 477.

⁸¹ Ibidem. – С. 477.

⁸² ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 168-169.

⁸³ Там само. – С. 3-4, 153-154.

Будівельні клопоти Григорія Сенюти. На відміну від Янушполя, про Тихомель середини XVI ст. ми не знаємо практично нічого, за винятком того, що в Кременці на 1552 р. одна із замкових городень повинна була утримуватись в тому числі й силами тихомельчан⁸⁴. Здається, найранішим джерелом, яке дає уявлення про володіння одного з наших героїв, є «Реєстр вибирання сребщини з маєтків і належних до них присілків Григорія Сенюти-Ляховецького»⁸⁵. На момент укладання документа (1561 р.) Тихомель був селом, в якому проживало шість тяглих родин (які сплатили податок хто від вола, хто від сохи) і троє городників. Поруч знаходився присілок Миклаші⁸⁶ (по-іншому – Миклашівці). В II половині XVI ст. Тихомель став адміністративним центром невеликої волості⁸⁷.

В одному з послань Беати Острозької до Григорія Сенюти згадуються піддані адресата, яких він двічі «посылал до Острога по цеглу, которые назад мѣли бы без цеглы приехат». Княгиня запевняла шляхтича, що сталося це не з її вини і обіцяла наступного разу видати стільки цегли, скільки буде потрібно, аби тільки посланець Сенюти повідомив їй про це завчасно⁸⁸. Конкретних даних щодо місця використання будівельного матеріалу виявити не вдалося. Але те, що про пригоду повідомляв княгиню Беату її янушпільський урядник, а також обставина перетворення села в другій половині цього століття на центр волості дозволяє припустити, що будівництво велось у Тихомлі⁸⁹.

Переходи підданих. Головною цінністю шляхтича були піддані. Маєток без них не давав прибутку, тож політика залюднення володінь, нерідко пов'язана із заснуванням нових поселень, набувала першорядного зна-

⁸⁴ Архив ЮЗР. – Ч. 7, т. 2. – С. 24.

⁸⁵ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 17, спр. 6340, арк. 23-27 зв. Згідно з документом, володіння Григорія Сенюти-Ляховецького складалися з сіл Ляхівці, Жемелинці, Тихомель (з присілком Миклаші), Вовчківці, Коров'є (з присілком Михнівці), Жижниківці (з присілками Кошелівці, Говцово та Волоське), Войнів (з присілком Хорошів), Москалівка (з присілками Вариводинці, Денисівці, Воробіївка й Кащинці).

⁸⁶ Там само. – Арк. 23 зв.

⁸⁷ Котляр М., Тесленко І. Тихомель (Тихомль). – С. 88.

⁸⁸ ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 176-177. Схоже, що цегельня (-ні) на Острожчині функціонували вже в 1530-1540-х роках. Одним із найраніших повідомлень на цю тему є пасаж, уміщений в документі про ув'язання у володіння Острозькою волостю Беати з Костелецьких та її доньки Гальшки (6 лютого 1542 р.). В ньому йдеться про те, що князь Василь-Костянтин Острозький мав повернути новим власникам забрані з цегельні 47 тисяч цеглин, а також поливаних кахель на три печі (Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття / Упор. В. Атаманенко. – Київ-Острог-Нью-Йорк, 2004. – С. 26; *Вихованець Т. Данина* «плітчизна» на Острожчині в першій половині XVII століття // *Острозький науковий збірник*. Ювілейне видання до 100-річчя відкриття музею в Острозі. – Острог, 2016. – С. 172).

⁸⁹ Микола Котляр та Ігор Тесленко зазначають про укріплений двір у Тихомлі в 2 половині XVI ст. (*Котляр М., Тесленко І. Тихомель (Тихомль)*. – С. 88). Не виключено, що деякі елементи цієї будівлі були цегляними.

чення. Іноді результат досягався шляхом переманювання чужих підданих, що вело до конфліктів і тривалих судових процесів із їхніми попередніми господарями⁹⁰. В уже відомому нам реєстрі сплати сребщини з маєтків Григорія Сенюти зазначені імена аж одинадцятьох підданих, які перебрались з Тихомля та Воробіївки до володінь княгині Ілліної – Янушполя й інших⁹¹. Втім, іноді селян переходили і в протилежному напрямку. В одному з листів до Григорія Єськовича княгиня повідомляла: «Подданыи мои очичи межирецкии Данецъ, Яцко, Кузма вышли преч потаемне з ыменя моего до имени твоеи милости, до Тихомля. А так я твоеи милости жадам и проща (!) яко сусида моего милог[о], абы твоя милость тых очичов моих рачил мнѣ их выдати зо всеми статки их. Албо рок праву к учиненню справедливости положить и мя то через писане твоя милость [рачь – *Т.В.*] ознаимити. А я тым же способом противку твоеи милости рада ся заховати». Тут же своєрідним «пост скриптумом» Беата додала, що в Тихомлі перебувають і кілька її вочинних басівських підданих, яких вона так само хотіла би повернути⁹². Про те, яким був результат цих прохань, джерела мовчать.

В контексті проблеми можна згадати й маніфестацію князя Кузьми Заславського проти Беати Острозької від 10 січня 1547 р. В ній ідеться про те, що кілька належних йому родин утекло до Янушполя⁹³. Згодом ще одна сім'я від того ж господаря подалась до власності княгині Ілліної – села Дрибова в Янушпільській волості⁹⁴. Повернути втікачів виявилось непросто, навіть при тому, що ці сусіди умовились не приймати у своїх маєтках належних протилежній стороні підданих, а якби навіть хтось такий і виявився – віддати⁹⁵.

Інші конфлікти та суперечки. Доволі поширеним видом тогочасних конфліктів були напади на сусідські маєтки, побиття й пограбування чужих підданих, учинення інших збитків. Так, Григорій Сенюта скаржився на селян із належної княгині Острозькій Довгалівки, які у його підданих з Москалівки покрали бджіл, витолочили збіжжя тощо⁹⁶.

Та й княгиня Ілліна в одному з листів оповідала панові Григорію про те, що його селяни з Ольшаниці побили й поранили її підданих, «и многие шкоды при том бою... имь ся стали». Вдова докоряла сусідові, що він «не ведати для которое причины» почав збирати у Тихомельському маєтку мито,

⁹⁰ Див.: Селянський рух на Україні 1569-1647 рр. Збірник документів і матеріалів / Упор. Г. Боряк та ін. – Київ, 1993.

⁹¹ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 17, спр. 6340, арк. 26 зв.-27.

⁹² Там само. – Тека 60, спр. 6831, с. 178-179.

⁹³ AS. – Т. 4. – S. 525-526. Порів. S. 527.

⁹⁴ Ibidem. – S. 566-567.

⁹⁵ Ibidem. – S. 525-526, 566-567. Порів. S. 527.

⁹⁶ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 147-148.

яке змушені були платити і її люди. Подібної практики раніше «яко живо, не бывало». Її впровадження суттєво вплинуло на прибутки від янушпільського ярмарку. Княгиня Беата готова була змиритися з останнім нововведенням, але вимагала покарати ольшаницьких отамана і селян за побиття її підданих⁹⁷.

Епілог. У 1559 р. княгиня Беата з Костелецьких відписала замок та місто Янушпіль, а також Панківці, Дідківці, В'язовець, Дрибову та інші належні до них населені пункти своєму зятю князю Семену Слуцькому. Щоправда, вступити у володіння маєтким комплексом новий власник міг не раніше, як після смерті тещі. В документі зазначено, що Острозька третину цих поселень отримала від чоловіка «на вічність», а дві третини – в сумі 20 000 кіп⁹⁸. Ми пам'ятаємо, що Янушпіль по смерті засновника, біскупа Яна «з князів литовських», виконавці заповіту цього ієрарха на певних умовах передали його сестрі, княгині Ілліній. Тож виникає підозра: чи не з'явився запис князя Іллі Острозького після його смерті? Наступного, 1560 р. Семен Слуцький ступив за межу⁹⁹ і Янушпіль на короткий час повернувся до княгині Беати.

Після смерті Романа Сенюти його малолітній син Іван деякий час жив із матір'ю, яка повторно вийшла заміж за пана Свищовського і невдовзі по тому померла. Після смерті Ганни Хом'яківни рідний брат її першого чоловіка виклопотав судове рішення (1548), згідно з яким Іван Сенюта повинен був залишити вітчима та перебраться у родину дядька. Досягнувши повноліття, Романович отримав королівський лист до Григорія Сенюти, щоб той пустив йому батьківщину («majetność jego, którą do wiecznego działu osieć jego trzymał»). Ще в 1559 р. Іван нагадував стриві про свої маєтки¹⁰⁰. 6 листопада 1559 р. у Ляхівцях племінник визнав, що отримав з рук дядька належний йому спадок і погодився, що Тихомель залишиться у володінні останнього¹⁰¹.

Григорій Ськович Сенюта-Ляховецький ступив за межу наприкінці 1561 чи на початку 1562 р.¹⁰² Значною частиною маєтків, серед яких, не виключено, був і Тихомель, безправно заволодів один із двох його синів – Матвій. Невдовзі брати домовилися поділити спадщину та віддати належні їй частки матері й сестрам. Зустріч була призначена на 24 березня 1563 р., проте на обумовлений час Матвій до Ляхівців чомусь не приїхав. Він і далі ко-

⁹⁷ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 155-156.

⁹⁸ *Przedziękani A. Jagiellonki polskie...* – Т. 2. – S. 136; Biblioteka ZNO PAN we Wrocławiu. – Rkp 3669, k. 20; ANK. – ADzT, sygn. 135, s. 173-176; Руська (Волинська) Метрика. – С. 372; *Тесленко І.* Боротьба за Остріг: князь Острозький проти острозького старости // Соціум. Альманах соціальної історії. – Київ, 2003. – Вип. 3. – С. 102.

⁹⁹ *Рагаускене Р.* Мати і донька: Беата Костелецька і Галшка Острозька. – С. 139.

¹⁰⁰ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 108, спр. 7137, арк. 31-32.

¹⁰¹ Там само. – Тека 19, спр. 6347, арк. 21-22, 23-26. Див. також: Кременецький земський суд. Описи актових книг XVI-XVII ст. / Ред. І. Бутич. – Київ, 1959. – Вип. 1. – С. 57.

¹⁰² *Собчук В.* Походження волинської шляхетської родини Сенют. – С. 78-79.

ристувався землями, які прибрав до рук. Відтак, у інших членів родини не залишалось ніякого іншого вибору, як тільки звертатися за справедливістю до короля Сигізмунда Августа. 11 квітня 1563 р. володар призначив братам новий термін розподілу маєтків – через 12 тижнів від оголошення вироку¹⁰³.

Ще не відомо, як закінчилася б ця справа, але 30 травня того ж року Матвія позбавили життя його ж піддані¹⁰⁴. У 1564 р. Тихомель уже фігурує як власність Федора Григоровича¹⁰⁵. А 6 квітня 1565 р. княгиня Беата усі володіння, в тому числі Янушпіль, записала другому чоловікові – серадзькому воєводі Ольбрахтові Лаському¹⁰⁶. В історії краю, а відтак і у взаєминах нових дійових осіб перегорнулася сторінка, яка може стати предметом окремого дослідження.

¹⁰³ ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 20, спр. 6359, арк. 3-4.

¹⁰⁴ Собчук В. Походження волинської шляхетської родини Сенют. – С. 79.

¹⁰⁵ Див., напр.: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 153-154.

¹⁰⁶ Тесленко І. Боротьба за Остріг... – С. 102; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький... – С. 471.

Додаток

Листи кн. Беати Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького

Оригінали листів княгині Беати з Костелецьких Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького публікуються (док. № 1-7) староукраїнською мовою зі збереженням літер кириличної абетки, які вийшли з ужитку, як от: ђ, ѣ, ѵ, џ, ѧ, ѥ. Виносні літери та буквосполучення вводяться у рядок і передаються курсивом. М'який і твердий знаки збережено відповідно до їхнього використання у текстах. Скорочення під титлами розкриваються та вводяться в текст у квадратних дужках. Копія транслітерованого листа передається (док. № 8) близько до тексту. При цьому розкриваються деякі скорочення та відновлюються діакритичні знаки.

Розділові знаки, велика та мала літери вживаються згідно з сучасним правописом. Зберігається оригінальне написання власних імен і топонімів. Закінчення сторінки оригіналу позначено двома вертикальними рисками ||.

Огріхи писарів не виправляються, а позначаються за допомогою (!). Пошкоджені фрагменти тексту відновлюються у квадратних дужках або логічно, або ж на підставі копій листів, про що повідомляється у примітках. Якщо текст не вдається прочитати, він передається за допомогою [...] з відповідним коментарем. Слова, правильність відчитання яких будить сумнів, подано зі знаком (?). Тексти структуровано на абзаци відповідно до змісту.

У додатках публікується тільки основний текст листів. Супровідні нотатки, інші помітки опускаються.

№ 1

Між 1542 і 1561/1562, лютого 15. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з проханням дозволити брати деревину з його діброви для добудови замку Янушполя.

Вроженыи панє братє и приятелю наш милыи!

Здоровє в[а]шои м[и]л[о]сти весполєк с панєю и з дѣтками в[а]шои м[и]л[о]сти ради быхмо завжды слышали.

При том жадаєм в[а]шои м[и]л[о]сти брата и приятєлє н[а]шого милого, абы в[а]ша м[и]л[о]сть рачили то дла нас вчинити и не боронити дерева в дѣбровѣ в[а]шои м[и]л[о]сти брати добѣдовати того замку н[а]шого Янушьполя. А єстлы бы на то воли в[а]шои м[и]л[о]сти не было то дла нас вчинити, в[а]ша м[и]л[о]сть рачтє за часу нам взнаимити.

С тым сє приязни в[а]шои м[и]л[о]сти братцкои залецаєм.

Писан 8в Острозь фєв[рала] єї ден.

Беата с Костєлца кн[а]жна Штрозска ва[ш]єи м[и]л[ости] челом бьє[тъ].

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 189.

Копія: Там само. – С. 187 (транслітерація латиницею).

Регєст: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

№ 2

Між 1542 і 1561/1562, квітня 4. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з подякою за отримані 100 возів хмизу та сто колод.

Вроженыи панє братє и приятєлю мои шсобливый!

Здоровє твоєи м[и]л[ости] тым листом моим навежамъ, которого твоєи м[и]л[ости] вѣрнє мѣти зычу на часы долгие весполєк с панєю малжонкою и дѣтками твоєи м[и]л[ости].

За сто воз хворосту, за сто¹⁰⁷ палєв твоєи м[и]л[ости] дякою (!), которыи ку потребє моєи твоєа м[и]л[ость] рачил дати мнѣ. Которую приазнь твоєи м[и]л[ости] повинна буду задѣловати и шгдавати ведлє можности м[оєи]¹⁰⁸.

Дал теж тую справу намѣсник мои танушьполскийи, иж твоєа м[и]л[ость] два кроч людєи своих посылал до Шстрога по цєглу, которые назад мѣли бы без цєглы приехат. Пан Бог вѣ, иж ш том ничог[о] не вѣдаю, бо ми твоєа м[и]л[ость] ш том нє дал ничог[о] знати. А вед же, єсли єст вола твоєи м[и]л[ости] на тоє, рач твоєа м[и]л[ость] и тепєр послати. А тот посланєц твоєи м[и]л[ости] хаи ми ш том даст знати, коли [...] ¹⁰⁹, а та роскажє дати, што твоєи м[и]л[ости] потреба будєт [цєглы. И в чим] ¹¹⁰ бых твоєи м[и]л[ости] сѧ заховати могла, рада все хочу чинити.

С тым сѧ м[и]л[ост]и[вои] приазни твоє (!) м[и]л[ости] поручам.

П[и]сан в Острог (!) апрєл (!) дѣ ден.

Беата с Костєлца, кн[а]г[и]ни Илинаѧ Штрозскаѧ.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 178.

Копія: Там само. – С. 175 (транслітерація латиницею).

Регєст: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

¹⁰⁷ Далі перекреслене слово: воз.

¹⁰⁸ Текст утрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹⁰⁹ Текст не вдається співставити із залишками літер. В польськомовній копії на цьому місці стоїть слово «przyedzie».

¹¹⁰ Фрагмент нечитабельний. Відновлений за польськомовною копією.

№ 3

Між 1542 і 1561/1562, січня 11. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з проханням не забороняти у своєму маєтку брати дрова для потреб янушпільського замку.

Панє милыи Сенюта!

В[а]шоу м[и]л[ости] брата и приатєла н[а]шого милог[о] велико жадаєм, абы в[а]ша м[и]л[ость] рачили то для нас ўчинити а дров до замку н[а]шого Йнушьпола не заборонати брати. А то бы в[а]ша м[и]л[ость] рачили вчинити для нас такто¹¹¹ брат и приатель наш милыи.

С тым са ласце в[а]шоу м[и]л[ости] залецам.

Писан ўв Острозѣ ген[варя] аї ден.

Беата с Костєлца кн[а]жна Штрозкаа челом бьєт.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 185.

Копія: Там само. – С. 183 (транслітерація латиницею).

Регєст: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

№ 4

1559 (?)¹¹², травня 26. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з проханням не забороняти її підданам брати дрова для потреб янушпільського замку та користуватися пастівниками у його маєтках.

Вроженны панє г[оспо]д[и]нє и братє нам милыи!

Здорова в[а]шоу м[и]л[ости] весполєк с панєю и дѣтками в[а]шоу м[и]л[ости] рада бымо завжды слышала.

Жадаєм твоєи [милости, абы]¹¹³ твоєа м[и]л[ость] не рачил нам заборонити дєрева хворосту на земли в[а]шоу м[и]л[ости] до Йнушьпола и пастѣ-виск клачам. А мы также все ради хочєм для твоєи м[и]л[ости] сусєда и брата н[а]шого милого ўчинити.

С тым са приазни в[а]шоу м[и]л[ости] брацкои залецам.

Писан ўв Острозѣ, маи кѣ.

[Беата с Костєлца кнагини Илина Штрозкаа чолєм бьєтѣ]¹¹⁴.

¹¹¹ Слово частково згасло. Відновлене за польськомовною копією.

¹¹² В оригіналі рік відсутній. Він дописаний на документі пізніше та іншим почерком.

¹¹³ Текст погано читається, частково втрачений через знищення паперу. Відновлений за польськомовною копією.

¹¹⁴ Підпис частково дефектний через знищення паперу, частково погано читається. Відновлений за польськомовною копією.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 152.

Копія: Там само. – С. 172 (транслітерація латиницею).

Регест: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

№ 5

Між 1542 і 1561/1562, ... 16. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з проханням повернути її вельбівненським підданам забране у них майно.

Вроженни п[а]не брате и приятелю мои ласкавыи!

У здаровю (!) т[воєи] м[илости], п[а]неи и деток т[воєи] м[илости] рада бых слышала кождога часу.

Г[оспо]д[и]не п[а]не Сєнюто, што єсми т[воєи] м[илости] брата и приятела моего через служебников моих жадала, абы ми т[воєа] м[илость] рачил допустит в земли твоєи и палеи, и форосту врубати. Твоєа м[и]л[ость] мне через тых служебников моих шбецати и допустити рачил. Где я в надею шбетницы т[воєи] м[илости] послала єсми, абы тых палеи и форосту потребу в дуброве т[воєи] м[илости] врубали. П[а]ни т[воєи] м[илости], неџ ведома для котороє причины, розказала [к]¹¹⁵они в подданных моих ве[л]боиских¹¹⁶ [забрати. И взято у них шєст конєи, сокер три, хомутов два. И килка кроч посылала до пани твоєи милости, жадаючи єє милость, абы]¹¹⁷ тьи кони подданным моим штдати. А там на тоє мєстьє, где тоє дерево рубано, выслати казала, а што бы было пришло за тоє дерево, я розказала враднику моему янполскому заплатити. П[а]ни т[воєи] м[илости] тых грабежов подданным моим штдати, ани кого выслати и за тоє дерево заплаты брати не хотєла. О што я т[воєю] м[илость] брата и приятела моєг[о] велико жадам, абы т[воєа] м[илость] рачил тьи кони, сокєры и хомуты подданным моим штдати казал. А я то т[воєи] м[илости] заделывати всџь добрым повинна будџ.

А с тым сџ || [с. 163] ласкавои приязни т[воєи] м[илости] залецам.

П[и]сан в Остроз (!) [...] ¹¹⁸ сї ден.

Беата с Костєлца кн[я]г[и]ни Илина Штрозскає.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 162-163.

Копія: Там само. – С. 160-161 (транслітерація латиницею).

Регест: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 187 зв.

¹¹⁵ Літера втрачена через знищення паперу.

¹¹⁶ Третя літера в слові втрачена через знищення паперу.

¹¹⁷ Текст почасті втрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹¹⁸ Назва місяця написана нерозбірливо; в латинській транслітерації дата пропущена.

№ 6

Між 1545¹¹⁹ і 1561/1562, липня 7. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького про побиття селянами з Ольшаниці її острозьких підданих, а також про вибирання податку від її підданих в Тихомлі.

Вроженый п[а]не брате и приателю мои ласкавыи!

Здорова и всего доброго т[воєи] м[илости] верне мети зычу іако сама себе.

Жаловали п[єрє]до¹²⁰ мною подданыи мо[и] жидове¹²¹ вст[розцы] Йхим, Юда, Шимон, Герцко, Стасик, пахале служебни¹²² ка моего Жикгимонта Токарского¹²³, што д[єи] подданыи твоєи¹²⁴ м[илости] штаман зо всимь селомь Голшаницкимь, перен[а]лши¹²⁵ их на селе Голшаницкомь, побили, и поранили, и многие шкоды при том бою *шт* подданых т[воєи] м[илости] имь сѧ стали, с которых килка их неведем, если живи будѣт.

Еще деи т[воєи] м[илость] самь, не ведати для которое причины, на имєню т[воєи] м[илости] Тихомльскомь мыто с подданых моих, и з людеи посторонних – *шт* порожнего воза по два п[є]н[а]зи, *шт* вола, або *шт* іаловици по полгрошку ку великои шкоде и переказ[є]¹²⁶ іармарьку моему брати казал, которое, іако живо, не бывало. Чогом іа т[воєи] м[илости] никгды не заде[а] ла¹²⁷, и инакшоєм надѣи по т[воєи] м[илости] была, и завше на всемь противку т[воєи] м[илости] сусєдскимь вбычаєм сѧ заховывала, ни в чомь жадное причины из себе не даючи.

А иж то т[воєи] м[илость] мне чинити рачишь, то на тот час нехай такь зостанєт. А што сѧ дотычєт збита и зранєнѧ тых подданых моих, которое сѧ им стало *шт* подданых т[воєи] м[илости], пилне *ш* то т[воєи] м[илость] брата и приатєла моего жадаю: рачи т[воєи] м[илость] мне рокь праву на штамана и все село Голшаницкое зложити и через писанє листу своего взнаимить, на которыи бы іа час на тоє право ку т[воєи] м[илости] за тыми поддаными моими послати мєла.

С тым іа братскои приазни т[воєи] м[илости] поручам.

¹¹⁹ Цей рік впливає з обставини, що у листі згадується янушпільський ярмарок. Привілей на нього княгиня Острозька отримала в 1545 р. (ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 5, оп. 1, спр. 1802, арк. 13 зв.).

¹²⁰ Літери втрачені через знищення паперу.

¹²¹ Текст втрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹²² Текст у дужках почасти втрачений, почасти ушкоджений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹²³ Згадку про цього дворянина княгині Беати Острозької див. також: *Przedziecki A. Jagiellonki polskie...* – Т. 2. – S. 120.

¹²⁴ Текст втрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹²⁵ П'ята літера в слові втрачена через знищення паперу.

¹²⁶ Літера втрачена через знищення паперу.

¹²⁷ П'ята літера втрачена через знищення паперу.

Писан в Остроз (!) июл (!) 7 (7) ден.
Беата с Костельца кн[а]гини Илинаа Штрозкаа.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаніка. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 157.

Копія: Там само. – С. 157 а (транслітерація латиницею).

Регест: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 187 зв.

№ 7

Між 1542 і 1561/1562, січня 10. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сеньюти-Ляховецького про повернення її межиріцьких і басівських підданих, що втекли до Тихомля.

Вроженєныи (!) панє г[о]с[по]д[и]нє и приятелю мои ласкавыи!

[Здоровя]¹²⁸ т[воєи] м[илости] весполєк с панєю и з Богом даными дєт[ка]ми¹²⁹ [твоєи милости]¹³⁰. Даи панє Боже, абы т[воа] м[илость] был здоров на долги л[ѣта]¹³¹.

Подданыи мои вчичи межирєцкии Данєць, Яцко, Кѣзма вышили прєч по-таємнє з ымєна моє[го] до им[є]н¹³² т[воєи] м[илости], до Тихомля. А так а т[воєи] м[илости] жадам и проша (!) ако [с]ѣсида¹³³ моє[го] милог[о], абы т[воа] м[илость] тых вчичєв моих рачил мнѣ их выдати зо всими статки их албо рок праву кѣ чинєню справєдливости положити и ма то черєз писанє т[воа] м[илость] [рачѣ]¹³⁴ взнаимити. А а тым же способом противкѣ т[воєи] м[илости] рада с¹³⁵а заховати.

При том с¹³⁶а залєцам ласкавои приазни т[воєи] м[илости].

Писан ѣв Острозє гєн[варя] 1 (10) ден.

Биата с Костельца кн[а]г[и]ни Илинаа Штрозкаа т[воєи] м[илости].

К тому тєж в т[ы]мжє¹³⁵ [и]мєню¹³⁶ т[воєи] м[илости], в Тихомли [в]мчичєв¹³⁷ моих басєвских нєсколко на им¹³⁷а Курганович Иванєц а Пронєч Радкович. А так и тых праша (!), абы т[воа] м[илость] рачил мнѣ их выдати ако втчичєв моих.

¹²⁸ Текст втрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹²⁹ Четверта і п'ята літери в слові втрачені через знищення паперу.

¹³⁰ Текст втрачений через знищення паперу.

¹³¹ Текст втрачений через знищення паперу та відновлений за польськомовною копією.

¹³² Третя літера в слові втрачена через знищення паперу.

¹³³ Перша літера в слові втрачена через знищення паперу.

¹³⁴ Слово пропущене в тексті, але за смислом має стояти в ньому.

¹³⁵ Друга літера в слові втрачена через знищення паперу.

¹³⁶ На місці першої літери пляма.

¹³⁷ Перша літера в слові дефектна або втрачена через знищення паперу.

Оригінал: ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 178 а.

Копія: Там само. – С. 181 (транслітерація латиницею).

Регест: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

№ 8

Між 1542 і 1561/1562, жовтня 6. Остріг. – Лист княгині Беати з Костельця Острозької до Григорія Сенюти-Ляховецького з проханням повернути підданих кс. Ходовському.

Wrożony pane Hryhory y brate nasz myły.

Zdrowie waszoy myłosty day P[an]e Boże na dołhyie czasy wespołok z paneiu małżonkoju wmcі, z Bohom dannymy detkamы wmcі.

Pry tem hospodynu, zdesie prysyłał do nas kniaz Chodowsky, praborszczy (!) kaneycky (!), o tom, sztoż dey ludy z imenia jmcі, z Rasunowec¹³⁸, ktoroie p[a]n woiewoda jmc bełzsky¹³⁹ na klebaniju (!) dał, w posyły czotyry czeloweka, ktorych ludey służebnyk jmcі twoiey myłosty na spysku dał. Pysał y prosył nas za to, abyh ja łyst pryczynny ku wmcі pysała, aby wmc raczył tych ludey jmcі wydaty. O szto ia wmcі wełyko proszu, aby wmc raczył nam w tom zyczływost swoiu okazaty, a tych ludey kniaziu Chodowskomu wydaty, bo sia jmc nam wo wsem dobre zachowuiet, toby wmc raczył wczynyты dla prozby y żadania naszoho.

O tym (!) sia łasce wmcі daiem y mam za to y z kniaz Chodowsky wmcі za to zadelowat budet. Y my wmcі tymże obyczaiem oddawat budem, w czom twoia m[y]łost¹⁴⁰ nas żadat budesz.

Pysan u w Ostrozi ok[tiabra] 6 den.

Byiata z Kostelca X. Piina Ostrozska.

Оригінал: невідомий.

Копія: ЛННБ України імені В. Стефаника. – ВР. – Ф. 103, оп. 1, тека 60, спр. 6831, с. 174 (транслітерація латиницею).

Регест: Там само. – Ф. 91, спр. 61, арк. 188.

¹³⁸ Можливо: Росоловець.

¹³⁹ Якщо надання відбулось приблизно в період 1540-1560 років, то цими воєводами могли бути Миколай Нищицький, Войцех Стажеховський, Миколай Сенявський чи Ян Фірлей (Urządnicy województwa bełskiego i ziemi chełmskiej XIV – XVIII wieku. Spisy / Opr. H. Gmiterek, R. Szczygieł. – Kórnik, 1992. – S. 70).

¹⁴⁰ Друга літера в слові втрачена через знищення паперу.